

rent científic dels fets establerts i reconeguts pel dogmatisme d'escola (1). En la seva obra es troba per primera vegada i de forma indubtable la paraula "circulació" ("en torno y rueda").

La nova doctrina exposada per *Miquel Servet* —condemnat a ésser cremat viu pel reformador Calví que va veure en ell un perillós competidor— representa un gran progrés, no tan sols per a la fisiologia hispana, sinó per a la mundial. En el seu famós llibre "de Christianismi Restitutione"—l'edició del qual quasi totalment va morir junt amb l'autor en la foguera—s'esmenta per primera vegada la circulació menor i la descriu d'una manera que no ha estat encara superada fins a la data. No s'exagera quan se diu que *Harvey* va treballar pel seu descobriment sobre la base llegada per *Servet*.

El descobriment de *Servet* va reportar l'ensorrada de la teoria digestiva. Acèrrim impugnador de l'arabisme, va combatre, també, la doctrina que varen llegar-nos els alarbs de la virtut dels xarops. El seu enèrgic discurs, a faisó de *Paracels* i la seva exposició freqüentment impetuosa i revolucionària varen reportar-li durant el temps que va romandre com estudiant a París, no solament la més aferrisada animadversió dels dogmàtics, sinó persecucions personals de mala mena, i, finalment, el precipitar-se a la seva perdició. Sempre es deurà a la valenta exposició de *Servet* gran part de l'èxit que obtingué al combatre la sagrada tradició.

En l'esfera de la Medicina interna i principalment per despuntar com acèrrim impugnador de les tradicions més arrelades, esmentarem a *Gómez Pereira* que combaté la teoria de la febre essencial, i que va usar per primera vegada una expressió repetida més tard per *Stahl*: que la febre és: "una força saludable de la Naturalesa per a restablir l'equilibri de la salut". En canvi, *Bernardi Montaña de Montserrat* explica la febre com a conseqüència de l'irritabilitat exacerbada del cor, la qual teoria, encara que se li va donar una versió quasi diferent, va ésser repetida per *Brown* l'any 60 del segle XVIII.

En la medicina del segle XVI representen una gran fita els "Problemata" de *Francesc López de Villalobos*—un dels metges de cambra de l'Emperador—publicats a Zamora l'any 1543. Malgrat que *Villalobos* era galenista en essència, no va vacillar en fustigar en forma alegre i en-

ginyosa o amb fina ironia les equivocacions del temps, la qual falsetat li era demostrada per les observacions empreses per compte propi. Pel que es refereix a estil i exposició, els seus escrits mereixen figurar avui com escrits eminents al costat dels productes de la formosa literatura de l'edat d'or de les lletres castellanques (2).

En el cel de la ciència espanyola del segle XVI, *Andrés Laguna* fou un astre de primera magnitud, que mereix ocupar un lloc especial per haver estat eminent en les ciències més heterogènies. La seva famosa obra "De contradictionibus quae apud Galenum sunt" (Liò 1554), va situar-lo a l'avantguarda dels lluitadors contra la sacrosanta tradició. La notable biografia de *Galien* que va escriure i que fou editada a Venècia per *Scouts* l'any 1548, el senyala com a un notable historiador mèdic. No obstant; la seva obra més important i de més valor per a el progrés ulterior de la medicina, van ésser les observacions i experiències realitzades per a edificar el seu treball sobre el tractament de les estretors uretrals amb els catèters dilatadors, treball que va veure la llum a Roma l'any 1555 amb el títol: "Methodus cognoscendi exstirpandique nascentes in vesicae collo cunrunculas" (3).

També correspon a *Laguna* el mèrit d'ésser el primer que va descriure un sistema sexual de les plantes, quasi idèntic al que més tard va donar a conèixer *Linnè*, malgrat que l'història s'ha oblidat de reconèixer a *Laguna* la prioritat de l'idea.

Lligada íntimament a la Medicina interna, solemnitza també la Farmàcia i la Farmacologia llur triomf. La doctrina galènica va sofrir un greu desprestigi al perdre's la confiança en els remeis que preconitzava i a l'introduir-se després del descobriment d'Amèrica una sèrie de productes útils a la farmacologia, com són la fusta de guayac, la zarparrilla, les arrels de la quina i del safrà. A *García de Ortos*, *Cristófor Acostas*, *Nicolau Monardes*, *Francesc Hernandez*, *Francesc Ximénez* i a altres investigadors espanyols cal agrair l'haver fet remarcar els nous productes farmacèutics, l'haver-los donat a conèixer i el que s'hagi generalitzat el seu ús, mercès als treballs publicats, basant-se en les seves observacions personals. En la relació que

(1) Vegi's el meu article sobre de *la Reyna* en el Münch. med. Wochenschr., 1923, núm. 21, pda. 675 i 676.

(2) Vegi's el meu treball sobre «Els problemes de Villalobos», Greifswald, 1923.

(3) Vegi's el meu treball de «La voz médica» sobre «Andreu de Laguna», 1923.